

Bijlage 1. Concrete voorstellen verkiezingsprogramma's

Inhoud

Betrouwbare overheid en een sterk Nederland	3
Digitalisering en weerbaarheid	4
Bestaanszekerheid	5
Kansengelijkheid (jeugd en onderwijs)	6
Zorg en gezondheid	7
Migratie	8
Energie & Klimaat	9
Ruimte, Wonen & Stikstof	10
Gemeentefinanciën	11

Betrouwbare overheid en een sterk Nederland

Wat is het probleem?

We leven in onzekere tijden: geopolitiek verschuift snel, klimaatverandering maakt onze wereld onvoorspelbaar, en langdurige uitval van stroom en andere vitale voorzieningen ligt op de loer. Het tijdperk van vanzelfsprekende veiligheid is voorbij. We hebben nu een overheid nodig die dichtbij staat, beschermt en vertrouwen wekt. In plaats daarvan brokkelt dat vertrouwen af: complexe regels, onuitvoerbaar beleid en trage aanpak van grote problemen wekken de indruk dat de overheid er niet voor ons is. Vergrijzing en krapte op de arbeidsmarkt ondermijnen haar slagkracht, terwijl polarisatie toeneemt. Zo begint Nederland aan een periode van langdurige crises al op achterstand.

Wat willen gemeenten hier zelf aan doen?

Gemeenten staan als “eerste overheid” dicht bij inwoners en dragen de verantwoordelijkheid om hen te helpen bij de voorbereiding op, het doorstaan van én het herstel na langdurige crises. Ze kunnen vertrouwen herstellen en de democratische rechtsstaat bewaken, met de burgemeester als herkenbaar boegbeeld en een actieve, betrokken lokale democratie als fundament. Dankzij hun kennis van lokale netwerken, voorzieningen en inwoners kunnen gemeenten snel improviseren en maatwerk leveren. Met meer dan 180.000 potentieel inzetbare medewerkers mobiliseren zij bij uitstek de veerkracht van de samenleving (zoals reservisten en vrijwilligers) faciliteren zij het volhouden tijdens crises en zetten zij direct de eerste stappen in de herstelfase. Buiten de Nederlandse grenzen zet VNG International zich in voor het versterken van een goed lokaal bestuur wereldwijd.

Wat hebben gemeenten daarvoor nodig?

- Investeer met de 1,5 % van de nieuwe NAVO-norm, gericht op robuuste voorzieningen en infrastructuur, digitale en maatschappelijke weerbaarheid.
- Bouw extra capaciteit voor prioritaire voorzieningen en infrastructuur en pas processen daarop aan – niet bezuinigen in crisistijd.
- Stel “de eerste overheid” centraal in weerbaarheid en versterk lokaal bestuur.
- Maak lokale investeringstrajecten makkelijker mogelijk: gemeenten weten het beste waar robuustheid nodig is
- Versterking en flexibilisering van het energienetwerk
 - a. Alternatieve stroomvoorzieningen en noodaggregaten
 - b. Aanpakken van netcongestie
- Zorg en sociale voorzieningen zijn een randvoorwaarde voor weerbaarheid, breek ze niet af.
- Investeer in wegen, noodsteunpunten, crisisinformatievoorziening aan inwoners, waterbeheer en digitale netwerken om kwetsbaarheid te verminderen en continuïteit in crises te garanderen.
- Nederlandse uitdagingen op het gebied van migratie, veiligheid en handel vragen om internationale oplossingen. Overal ter wereld geldt dat oplossingen alleen werken als ze ook lokaal van de grond komen. Goed lokaal bestuur heeft daarbij een belangrijke sleutelrol. Daarom is het van groot belang om als Nederland te blijven investeren in het versterken van lokaal bestuur wereldwijd, als onderdeel van het beleid van ontwikkelingssamenwerking. Die investeringen zijn ook in ons eigen belang: voor een sterker Nederland.

Digitalisering en weerbaarheid

Wat is het probleem?

We leven in instabiele tijden, en onze digitale systemen en informatiehuishouding liggen onder vuur door geopolitieke spanningen. Afhankelijkheid van niet-Europese leveranciers en platforms maakt de gegevens van onze inwoners kwetsbaar en bedreigt publieke waarden. Nieuwe technologieën brengen naast kansen ook risico's op discriminatie, buitensporige surveillance, desinformatie en verhoogde afhankelijkheid met zich mee. Terwijl digitalisering de ruggengraat van het openbaar bestuur vormt, is deze nu niet robuust genoeg om Nederland echt weerbaar te houden. Het ontbreekt daarbij ook aan overheidsbrede samenwerking en regie.

Wat willen gemeenten hier zelf aan doen?

In 2025 bundelen gemeenten hun krachten en organiseren ze digitalisering als één sterke bestuurslaag. Ze mikken op ruim 80% collectieve organisatie van digitale processen. Zo versterken ze de samenwerking binnen de overheid en zetten ze een stevige stap in de noodzakelijke transitie. Om die reden omarmen gemeenten ook de overheidsbrede Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS).

Wat hebben gemeenten daarvoor nodig?

- Investeer extra in digitale weerbaarheid
- Stel een Minister voor Digitale Zaken aan die in het volgende kabinet onder de vlag van de NDS de overheidsbrede regie voert over onder meer cloudstrategie, digitale veiligheid, inkoopbeleid en leveranciersmanagement.
- Maak overheidsbrede afspraken over beheer, gebruik en houderschap van data en AI.
- Veranker een veilige, transparante en verantwoorde inzet van technologie via eenduidige kaders, standaarden en wetgeving om publieke waarden te beschermen
- Bouw een betrouwbare, uniforme informatiehuishouding in alle overheidslagen om gegevensdeling mogelijk te maken en de slagkracht van de (digitale) overheid te versterken.
- Investeer in digitale expertise en geletterdheid bij ambtenaren en bestuurders, zodat zij effectief kunnen bijdragen aan een weerbare digitale infrastructuur.

Bestaanszekerheid

Wat is het probleem?

Grote groepen inwoners kun niet rondkomen of niet aan het werk. Het rijk is verantwoordelijk voor een toereikend en zeker inkomen en dat (meer) werken loont. Ondertussen vullen gemeenten noodgedwongen de lacunes van landelijk beleid. Fundamentele verandering is nodig. Zie ook: [essay Bestaanszekerheid](#), [Verklaring Top Bestaanszeker Nederland](#).

Wat willen gemeenten hier zelf aan doen?

Gemeenten willen een benaderbare, nabije en betrouwbare overheid zijn. Om naast de inwoner te staan, investeren we in toegankelijke, proactieve dienstverlening en begrijpelijke communicatie. De gemeentelijke uitvoering maakt werk van Participatiewet in Balans, Handhaving sociale zekerheid, proactieve dienstverlening, regionale werkcentra en basisdienstverlening schuldhulpverlening.

Wat hebben gemeenten daarvoor nodig?

- Vereenvoudig en hervorm inkomensondersteuning, toeslagen en fiscaliteit volgens de aanbevelingen van de Commissies Sociaal Minimum en IBO Toeslagen.
- Garandeer inkomenszekerheid zonder (hoge) terugvorderingen. Zorg dat inwoners elke maand rondkomen met zeker en voorspelbaar inkomen (ook in Caribisch Nederland).
- Maak wonen, zorg, onderwijs en kinderopvang toegankelijk en betaalbaar. Kinderopvang zonder arbeidseis en met prijsplafond zodat het toegankelijk is voor alle kinderen.
- Geef gemeenten mandaat, ruimte in wetgeving én capaciteit om regelingen ambtshalve toe te kennen via proactieve dienstverlening. Sta gemeenten gegevens toe van DUO en Belastingdienst om inwoners te geven waar ze recht op hebben.
- Implementeer volledig het IBO Schulden met structurele middelen voor vroegsignalering en betere kwaliteit en matchingsgegevens voor vroegsignalering.
- Pak tegelijkertijd de overheid als schuldeiser aan, stel regels tegen online gokken en kopen op afbetaling in, en veranker financiële educatie structureel in het onderwijs.
- Zorg dat elke nieuwe maatregel uitlegbaar, uitvoerbaar en juridisch houdbaar is en bijdraagt aan het structureel borgen van bestaanszekerheid (met ook aandacht voor Caribisch Nederland).
- Ondersteun alle vormen van maatschappelijk bijdragen: loondienst, ondernemerschap, vrijwilligerswerk en mantelzorg.
- Laat gemeenten, UWV en sociale partners samenwerken in de regionale werkcentra en de regio. Geef gemeenten ontschot budget om mensen naar werk of scholing te leiden. Deze steunaanpak helpt vitale en kraptesectoren.
- Koppel uitkeringsbestanden, skills en levensfase voor proactieve matching richting passend werk.
- Investeer in begeleiding en werkgeversvoorzieningen als opstap naar betaald werk.
- Borg extra on-the-job ondersteuning op werkvloer als vervolg op de banenafpraak.
- Ontwikkel een regeling die mensen zonder arbeidsvermogen in de Participatiewet bestaanszekerheid en waardigheid biedt.

Kansengelijkheid (jeugd en onderwijs)

Wat is het probleem?

Nederlandse kinderen en jongeren behoren tot de gelukkigste ter wereld. Toch zijn er grote zorgen over de jeugd. 1 op de 7 kinderen maakt gebruik van jeugdhulp. Bij jongens tussen de 8 en 12 jaar is dat zelfs 1 op de 4. Bovendien zitten 70.000 kinderen en jongeren thuis zonder onderwijs. Van de ruim 2 miljoen kinderen die wel naar school gaan, zit de helft in een gebouw dat sterk verouderd is. Dit is slecht voor hun gezondheid en beïnvloedt hun leerprestaties – om over de gevolgen van het lerarentekort nog maar te zwijgen.

Deze cijfers vragen om doordachte keuzes vanuit de overheid. Helaas is momenteel zowel het beleid als de financiering te beperkt en versnipperd om goed op alle uitdagingen in te spelen. Doordat het jeugddomein al jaren in een financiële kramp zit, komt de beweging naar een beter, effectiever én meer beheersbaar jeugdstelsel moeizaam op gang.

Wat willen gemeenten hier zelf aan doen?

Gemeenten spelen als eerste overheid een sleutelrol in het creëren van een veilige en gezonde omgeving voor kinderen. Ze kennen de lokale situatie en sluiten aan bij wat nodig is in dorpen en wijken.

Ze bouwen aan een stevige sociale en pedagogische basis met goede kinderopvang, sport, cultuur en toekomstbestendige schoolgebouwen. Ouders kunnen rekenen op laagdrempelige ondersteuning.

Lokale teams bieden integrale hulp in de wijk, met oog voor de bredere sociale context. Gemeenten richten zich op versterking van regionale samenwerking en betere inkoop van specialistische jeugdzorg met meer standaardisatie. Ook zetten ze in op het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming: sneller passende hulp, minder dwang, meer regie bij gezinnen. Dat kan met stevige lokale teams, met aanvullend regionale veiligheidsteams met specialistische expertise.

Wat hebben gemeenten daarvoor nodig?

- Een omslag in het denken over jeugdhulp: wanneer is het echt een zorgvraag en wanneer zijn andere oplossingen passender?
- Biedt gemeenten structurele, meerjarige financiering, grip op de instroom in de jeugdhulp en beleidsvrijheid voor lokaal maatwerk. De transformatie kan alleen als de financiële klem eraf gaat (commissie Van Ark)
- Maak duidelijke keuzes over de jeugdhulpplicht en zorg voor meer grip op doorverwijzingen naar individuele jeugdhulptrajecten. Lokale teams moeten flexibel kunnen werken, zoveel mogelijk beschikkingsvrij en zonder belemmerende schotten tussen domeinen als onderwijs, zorg en bestaanszekerheid.
- Zorg voor passende aanvullende financiering voor het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming om de beoogde stelselwijziging adequaat te begeleiden
- Maak kinderopvang toegankelijk voor alle kinderen – zonder arbeidseis van ouders – en investeer in VVE, gezonde schoolgebouwen (€1,2 miljard per jaar) en in sport en cultuur.

Zorg en gezondheid

Wat is het probleem?

Nederland staat voor drie grote opgaven op het gebied van zorg en gezondheid: het opvangen van de vergrijzing met toekomstbestendige ouderenzorg, het bevorderen van gezond leven en het bieden van passende ondersteuning aan kwetsbare groepen. Deze opgaven raken direct aan bestaanszekerheid en toegang tot publieke voorzieningen.

Het huidige zorgstelsel – Wlz, Wmo en Zvw – sluit onvoldoende aan op de veranderende bevolkingssamenstelling. De druk op huisartsen en ziekenhuizen neemt toe, personeel is schaars, en er zijn te weinig passende woningen voor mensen met een zorg- of ondersteuningsvraag. Het stelsel piept en kraakt. Om zorg toegankelijk en betaalbaar te houden, is een verschuiving nodig van zorg naar gezondheid, met meer nadruk op preventie en ondersteuning dichtbij huis.

Wat willen gemeenten hier zelf aan doen?

Gemeenten willen hun rol als eerste overheid benutten om samen met inwoners, zorgpartners en het rijk te werken aan een gezonde, inclusieve samenleving. Ze investeren in een sterke sociale basis, met laagdrempelige voorzieningen, collectieve ondersteuning en ruimte voor gezond gedrag in de leefomgeving. Voor ouderen en kwetsbare groepen organiseren gemeenten ondersteuning in de wijk en zetten ze in op passende huisvesting. Gemeenten nemen het voortouw in het verbinden van zorg, wonen en welzijn, zodat inwoners langer zelfstandig kunnen wonen en mee kunnen doen. Voorzieningen als huishoudelijke hulp, begeleiding en preventieve ondersteuning kunnen de druk op duurdere zorg aanzienlijk verminderen. Maar de extra inzet vanuit het sociaal domein is niet gratis.

Tegelijk willen gemeenten zorgen dat gezond leven vanzelfsprekend wordt: in de wijk, op school en op het werk. Gemeenten hebben zicht op wat lokaal werkt en kunnen de verbinding leggen tussen publieke gezondheid, sport, welzijn en armoedebestrijding.

Wat hebben gemeenten daarvoor nodig?

- Kijk fundamenteel naar houdbaarheid van de zorg en zet houdbaarheidsonderzoek van Rijk en gemeenten voort en maak vervolgens heldere keuzes.
- Zorg voor voldoende middelen voor gemeenten, evenals bestuurlijke ruimte en betrouwbare wetgeving om te kunnen investeren in preventie, samenwerking en passende ondersteuning.
- Zorg voor een woningmarkt die aansluit op de zorgvraag (specifiek voor ouderen, beschermd wonen en voormalige daklozen)
- Beslecht schotten tussen zorgdomeinen
- Zorg voor ruimte voor lokale afwegingen, maak resultaatgericht beschikken alsnog wettelijk mogelijk en voer de inkomensafhankelijke bijdrage in Wmo met tempo in
- Hevel structureel 2% van zorgbegroting over naar gemeenten met oog op sterke sociale basis en bevordering van actief en gezond leven
- Investeer in publieke gezondheidszorg en zorg voor structurele ondersteuning van het gemeentelijke domein.
- Zorg voor heldere landelijke kaders, minder marktwerking en een gezamenlijke inzet op gezondheid als publieke waarde in alle beleidsdomeinen.

Migratie

Wat is het probleem?

Gemeenten staan voor de complexe taak om migratie in goede banen te leiden. Ze zijn verantwoordelijk voor de opvang en integratie van asielzoekers, de opvang van Oekraïense ontheemden en de huisvesting van arbeidsmigranten. Deze opgaven raken aan wonen, zorg, onderwijs, werk en veiligheid.

Wat ontbreekt, is een samenhangend, langetermijnbeleid op nationaal niveau. De huidige aanpak is versnipperd, regelgevend stroperig en financieel ontoereikend. Gemeenten krijgen te maken met tijdelijke noodmaatregelen, terwijl structurele oplossingen uitblijven. Dit zet de uitvoerbaarheid onder druk en tast het draagvlak in buurten en dorpen aan.

Wat willen gemeenten hier zelf aan doen?

Gemeenten willen een actieve rol spelen in de opvang en integratie van migranten. Zij leggen de verbinding tussen migratie en maatschappelijke opgaven zoals woningbouw, arbeidsmarkt, zorg en leefbaarheid. In samenwerking met maatschappelijke partners zorgen zij voor begeleiding naar werk, onderwijs en participatie vanaf dag één. Gemeenten willen inzetten op kleinschalige, beheersbare opvang die past bij de lokale situatie. Zij zorgen voor goede communicatie met inwoners, het voorkomen van overlast en het ondersteunen van kwetsbare groepen. Ook nemen gemeenten maatregelen tegen misstanden bij arbeidsmigratie, zoals uitbuiting en slechte huisvesting.

Wat hebben gemeenten daarvoor nodig?

- Een flexibel en effectief opvang- en migratiesysteem en mogelijkheden voor gemeenten om daaraan een bijdrage te leveren. Zorg voor structurele en langjarige financiering en afspraken rond gemeentelijke taken
- Zorg voor één nationale migratie- en integratiestrategie, waarin de samenhang van de diverse migratiegroepen is geadresseerd in een consistente aanpak.
- Voorkom ad-hoc crisismaatregelen en kies voor duurzame verbeteringen in de asielketen. Handhaaf en implementeer de Spreidingswet
- Zorg voor een langetermijnstrategie voor Oekraïense ontheemden. Houd de opvang zolang die nodig is, en houd die veilig, humaan en beheersbaar.
- Houd grip op arbeidsmigratie. Veranker de verplichte inzet van een effectenrapportage bij nieuwe bedrijvigheid. Breid de zorgplicht en registratieverplichting uit naar alle werkgevers, en neem maatregelen tegen uitbuiting en misstanden. Geef werkgevers een (inspannings)verplichting om tijdelijke opvang te regelen bij ontslag. En leg vast dat toelating van arbeidsmigranten uit derde landen alleen mogelijk is bij voldoende huisvesting, begeleiding en toezicht.
- Een migratiesysteem waarin aan het werk, meedoen en integreren het uitgangspunt is. Neem belemmeringen voor asielzoekers om aan het werk te gaan weg.
- Een migratiesysteem dat kan rekenen op draagvlak in wijken, dorpen en steden. Faciliteer kleinschalige opvanglocaties en stel gemeenten in staat zelf een azc te exploiteren.
- Versnel de procedures van asielzoekers met een kansarme aanvraag en voorkom dat zij gaan rondzwerven en voor overlast op straat zorgen.
- Behoud een landelijk dekkende opvangvoorziening voor ongedocumenteerden om te werken aan terugkeer, doormigratie of legaal verblijf.

Energie & Klimaat

Wat is het probleem?

Iedereen wil een betrouwbare, betaalbare en schone energievoorziening. Maar veel van onze 7,5 miljoen huizen en circa 1 miljoen andere panden zijn nog onvoldoende geïsoleerd en aangesloten op dure, buitenlandse energie. Verschillen in prijzen en belastingen tussen huishoudens, bedrijven en industrie zijn niet uit te leggen. Beleidswijzigingen en incidentele financieringen jagen investeerders weg en beperken de committeringsruimte van gemeenten en hun inwoners.

Bovendien zijn de netten overvol en zijn er onvoldoende vakmensen en hectares, waardoor steeds meer vertraging ontstaat bij het aansluiten van woningen, bedrijven en laadpalen. Onlangs nog een bericht van Tennet over een vertraging van mogelijk 6 jaar in Utrecht, Flevoland en Gelderland. Er komen vast meer provincies waarin dit speelt.

Gemeenten zijn voor inwoners, bedrijven en instellingen de eerste overheid die ze helpt om dit soort problemen aan te pakken, en waar ze bij planvorming van afhankelijk zijn. Er gebeurt al veel onder gemeentelijke regie, met een gebiedsgerichte aanpak gericht op schaalvoordeel en beperking van kosten. Maar gemeenten hebben nu onvoldoende mogelijkheden om initiatieven van hun inwoners, bedrijven en instellingen goed te bedienen.

Wat willen gemeenten hier zelf aan doen?

Gemeenten zorgen voor de ruimtelijke inpassing en vergunningverlening. Ze hebben programma's voor besparing/isolatie en gebiedsgerichte aanpakken om het systeem weerbaar te maken door lokale productie en opslag van energie uit zon en wind, en warmte uit bodem en water. Zodoende werken gemeenten mee aan onze energie-onafhankelijkheid.

Ook wordt energiearmoede aangepakt en worden andere vormen van mobiliteit gestimuleerd.

Gemeenten leggen veel eigen geld naast subsidies of uitkeringen van het rijk voor deze zaken.

Wat hebben gemeenten daarvoor nodig?

- Pak door op uitvoering richting energiesysteem van de toekomst, op basis van eenduidige keuzes van het rijk op hoofdlijnen, met bestendig beleid dat investeringen aantrekt.
- Zorg voor structurele financiering van uitvoeringslasten warmtetransitie, en van energie-infrastructuur.
- Zorg voor een rechtvaardige verdeling van de lusten en lasten van opwek, opslag en gebruik van energie tussen partijen.
- Versnel de uitrol infrastructuur voor elektriciteit en warmtenetten.
- Ruimte om de warmteprogramma's en energiestrategieën uit te voeren die gemeenten al samen met inwoners en bedrijven hebben gemaakt.

Ruimte, Wonen & Stikstof

Wat is het probleem?

Nederland staat voor een enorm grote verbouwing met conflicterende belangen en doelen, waarbij niet voor alles ruimte is. De centrale opgave daarbij: een veilige, gezonde en betaalbare woning voor iedereen, in een toekomstbestendige, leefbare omgeving met werk en voorzieningen bereikbaar. Dat is niet vanzelfsprekend door inefficiënt ruimtegebruik, gevaarlijke of ziekmakende stoffen, slappe bodems of klimaatrisico's, gebrek aan natuur etc. Aan randvoorwaarden als stikstofruimte of netaansluiting wordt te vaak niet voldaan. Op basis van de Omgevingswet komt dit bij gemeenten samen en worden daar moeilijke en kostbare keuzes neergelegd. Om die te maken, zijn draagvlak en vertrouwen van inwoners en ondernemers nodig. Dat staat onder druk. Aan vakmensen om de opgaves te kunnen aanpakken, is een groot gebrek.

Wat willen gemeenten hier zelf aan doen?

Gemeenten investeren, leggen voorzieningen aan en financieren de helft van de tekorten in de woningbouw. Hun grootste beperkingen hierbij zijn verliezen op taken vanuit het rijk, en grondbeleid waardoor belastingbetalers te veel en speculanten te weinig bijdragen aan gebiedsontwikkeling. Verder hebben gemeenten aansprakelijkheden op punten als riool, lucht, afval en bodem. Gemeenten kijken per gebied hoe de vele kaders en (tegenstrijdige) doelen bij elkaar gepuzzeld kunnen worden. Ze verdedigen de uitkomst bij hun inwoners, ondernemers, ontwikkelaars en corporaties. Verdragende en belastende juridische procedures zijn hier de grootste beperking.

Gemeenten (moeten) accepteren dat het rijk keuzes op hoofdlijnen en hoofdstructuren maakt, en op punten als bouwregelgeving hun keuzevrijheid beperkt. Ingewikkeld, want ondertussen zijn ze wel op veel punten verantwoordelijk en aansprakelijk.

Wat hebben gemeenten daarvoor nodig?

- Maak duidelijke keuzes en hou vast aan langetermijnbeleid. Dat biedt investeringszekerheid voor overheden, marktpartijen en inwoners.
- Zorg voor structurele, ontschotte middelen. Neem daarbij de uitvoering en regionale investeringsagenda's als vertrekpunt. Koppel de nota ruimte aan een nationale investeringsagenda.
- Bied perspectief voor de transitie in het landelijk gebied, inclusief sociaal-economische ontwikkeling en fysieke leefomgeving.
- Zorg voor heldere en gestandaardiseerde regelgeving, met ruimte voor lokaal maatwerk bij ruimtelijke afwegingen en locatiekeuzes.
- Grijp niet in op regionale woningbouwprogramma's zolang de randvoorwaarden niet op orde zijn. Geef de Wet regie volkshuisvesting en de Wet betaalbare huur de kans om te werken.
- Pak landelijke de regie, in samenspraak met medeoverheden, bij besluitvorming over tegenstrijdige belangen (zoals bouwen nabij stations vs. veiligheid).
- Gebruik fiscaliteit rond wonen en mobiliteit om beleidsdoelen te versterken in plaats van tegen te werken.
- Investeer in digitalisering, datagedreven sturing en het aanpakken van personeelstekorten in planning, bouw, toezicht en handhaving.

Gemeentefinanciën

Wat is het probleem?

Gemeenten voeren steeds meer taken uit, maar krijgen daarvoor onvoldoende structurele middelen. Sinds 2026 zijn er forse kortingen op het gemeentefonds doorgevoerd, zonder dat het takenpakket is aangepast. Tegelijk blijft duidelijke compensatie voor loon- en prijsstijgingen uit. Dit leidt tot tekorten en dwingt gemeenten tot keuzes die haaks staan op maatschappelijke behoeften: bezuinigen in het sociaal domein, uitstel van investeringen in woningbouw, infrastructuur en klimaat, en hogere lasten voor inwoners. De financiële risico's liggen bovendien steeds vaker bij gemeenten, terwijl hun beleidsruimte beperkt is. Het rijk kan eenzijdig het gemeentefonds aanpassen of indexering stoppen. Daardoor ontbreekt stabiliteit. Gemeenten kunnen niet vooruit plannen, laat staan duurzaam investeren in de leefomgeving van hun inwoners.

Jeugdzorg

De jeugdzorg blijft een van de grootste financiële knelpunten. Gemeenten hebben te maken met stijgende kosten en open eindregelingen, terwijl het rijk structurele bezuinigingen heeft aangekondigd. Tegelijk wordt er gewerkt aan een stelselherziening waarvoor geen passende middelen zijn vrijgemaakt. Dit zet zowel de zorg voor jongeren als het hele gemeentelijke sociaal domein onder druk. Zonder herstel van het financiële fundament is effectieve jeugdzorg niet mogelijk.

Klimaat en energie

Gemeenten hebben een sleutelrol in het realiseren van de klimaatdoelen. Zij werken aan de energietransitie, voeren lokale duurzaamheidsmaatregelen uit en zorgen voor de ruimtelijke inpassing van nieuwe infrastructuur. Maar structurele financiering ontbreekt. Sterker nog, gemeenten zijn recent gekort op bestaande regelingen. Zonder voldoende middelen kunnen zij hun plannen niet uitvoeren en stopt de energietransitie op lokaal niveau.

Participatie

Gemeenten willen alle inwoners perspectief bieden op deelname aan de samenleving en de arbeidsmarkt. Ze investeren in begeleiding naar werk, armoedebestrijding en schuldhulp. Maar ook op dit terrein zijn de middelen structureel ontoereikend. Dat betekent dat mensen die hulp nodig hebben, vaker buiten beeld raken of te laat worden bereikt – met maatschappelijke schade als gevolg.

Wat willen gemeenten hier zelf aan doen?

Gemeenten willen hun rol als eerste overheid waarmaken. Ze werken samen, zoeken naar efficiency en stellen prioriteiten. Ook zoeken gemeenten naar fondsen in bijvoorbeeld de EU voor investeringen. Maar er zijn grenzen aan wat mogelijk is zonder financiële zekerheid. Tekorten noodzaken tot het uitstellen van onderhoud, woningbouwprojecten of ondersteuning aan inwoners. Daardoor nemen maatschappelijke problemen toe in plaats van af.

Wat hebben gemeenten daarvoor nodig?

Het financiële fundament van gemeenten moet op orde worden gebracht. Dat vraagt om:

- een gemeentefonds dat meegroeit met de werkelijke kosten;
- duidelijke afspraken over de structurele financiering van jeugdzorg;
- eerlijke verdeling van risico's tussen rijk en gemeenten;
- meerjarige zekerheid, zodat gemeenten gericht kunnen investeren in hun wettelijke en maatschappelijke taken.
- Geef definitief invulling aan de aanbevelingen van de [Raad voor het Openbaar Bestuur](#). Dit rapport biedt een concreet en werkbaar kader. Alleen met gezonde gemeentefinanciën kunnen we maatschappelijke problemen effectief aanpakken – van jeugdzorg tot woningbouw, van energietransitie tot bestaanszekerheid.
- Geef gemeenten in de komende twee jaar een stevigere plek aan tafel bij het bepalen van de Nederlandse inzet voor de volgende Europese begroting. Zo zorgen we ervoor dat ook de Europese begroting en de daaruit vloeiende programma's en fondsen lokaal uitvoerbaar en toepasbaar zijn.